

Ukrajina, Gruzie a Rusko.

Zdeněk Kříž

Rusko, Gruzie za Putina

- **Postsovětský prostor – oblast zvláštních ruských zájmů – dvojnásob platné pro Kavkaz.**
- Putinovy reformy autoritu Moskvy na mezinárodním poli nemálo posílily.
- Zájem o tzv. blízké zahraničí se přiměřeně zvětšil a Kreml dal jasně na srozuměnou, že přibližování NATO k jeho hranicím chápe jako znak (potenciální) agrese.
- Týkalo se to také bývalé svazové republiky Gruzie, kde někdejšího Gorbačovova spolupracovníka Eduarda Ševarnadzeho nahradil v čele státu po takzvané Revoluci růží Michail Saakašvili.
- Jablkem sváru mezi Ruskem a Gruzii byly dvě odpadlické oblasti Abcházie a Jižní Osetie, kde žilo kulturně, etnicky (a de facto i politicky) odlišně identifikované obyvatelstvo než ve zbytku Gruzie.
- Cílem Gruzie byla integrace těchto regionů, naproti tomu RF podporovala jejich separatismus, aby je nadále mohla zneužívat k nátlaku na Gruzii - politika „pasportizace“.
- **Putin: snaha Gruzie o vstup do NATO - přímá bezpečnostní hrozba pro Rusko.**

Začátek války

- Přímé vojenské střetnutí mezi gruzínskými a ruskými ozbrojenými silami vypuklo dne 7. 8. 2008, kdy Gruzie vznesla obvinění, že jihoosetské síly nedodržely dříve dohodnuté příměří a že pokračovaly v dělostřelecké palbě na gruzínské cíle.
- Saakašviliho rozkaz, aby gruzínské jednotky zaútočily na Cchinvali, hlavní město Jižní Osetie - s odstupem čtyř měsíců potvrdil, že rozkaz k útoku vydal on osobně.
- Důvod: přítomnost tisíců ruských vojáků a stovek jejich tanků na hranici mezi RF a Gruzíí, právě v oblasti Jižní Osetie.
- Následovala vojenská odpověď RF - předcházející cvičení Kavkaz 2008 - důkladně připravena.
- Po pouhých pěti dnech bojů byla situace pro RF natolik výhodná, že tehdejší prezident D. Medveděv mohl dne 16. 8. podepsat dohodu o příměří a vyhlásit připravenost své země jednat o šestibodovém mírovém plánu, se kterým přišel francouzský prezident N. Sarkozy.
- Vítězem bylo především na poli vojenském, kde dokázalo na gruzínský výpad odpovědět předem připravenou rychlou a zdrcující protiofenzívou.

Význam války

- 1. První přímou válkou, kterou RF vedla proti zemi, jež dříve byla součástí SSSR - RF se na vpád do Gruzie připravovala delší dobu a jen čekala, kdy přijde vodný okamžik.
- 2. Ozbrojeným silám RF tato válka přinesla první vojenské vítězství dosažené po zániku SSSR, i když to bylo vítězství proti mnohem slabšímu soupeři a navíc v regionální válce – ukázaly se četné nedostatky – důkladná reforma ruské armády.
- 3. Rusku se rozpoutáním této války podařilo nastartovat proces diskreditace Saakašviliho.
- **4. Varování, že RF nebude váhat s nasazením vojenské síly proti svým susedům usilujícím o vstup do NATO.**

Ukrajina ve světové politice

- Ukrajina – velký (600 000 km²) lidnatý (cirka 45 mil) evropský stát disponující jadernými zbraněmi.
- Jeden z vlažných iniciátorů rozpadu SSSR.
- Ukrajina zdělila třetinu sovětského vojensko-průmyslového komplexu zahrnujícího výzkumná centra a výrobní závody produkující 17% celkové sovětské vojensko-průmyslové produkce.
- Budapeštské memorandum podepsané v roce 1994 zástupci Ruska, Ukrajiny, Spojených států a Velké Británie poskytuje Ukrajině bezpečnostní záruky od jejich signatářů výměnou za to, že se Kyjev vzdá jaderných zbraní.
- Respektování ukrajinské nezávislosti a suverenity a zdržení se použití nebo hrozby použití ozbrojené síly proti Ukrajině - garance USA, VB a Ruska, ne NATO.
- Zahájení spolupráce s NATO.
- Ukrajina zahájila participaci na NACC.
- **Od roku 1994 Ukrajina spolupracuje i v rámci PfP a participovala na mnoha aliančních misích.**

Zvláštní vztah s NATO

- **Podpis Smlouvy o zvláštní spolupráci, k němuž došlo během summitu NATO v Madridu v červenci 1997.**
- Na základě tohoto dokumentu vznikla Rada NATO-Ukrajina (NUC).
- **Ukrajina byla kromě Ruska jedinou postkomunistickou zemí, která získala ve vztahu k NATO určitou privilegovanou pozici, jakkoli méně významnou než Rusko.**
- Důvody – velikost země, počet obyvatel a kapacity k produkci ZHN.
- **Jaro 2002 prezident Leonid Kučma - cílem Ukrajiny je členství v Alianci.**
- V listopadu 2002 byl na summitu NATO v Praze přijat Akční plán NATO-Ukrajina stanovující rámec vzájemné spolupráce obou stran a dlouhodobé cíle, jichž má být dosaženo.
- K tomuto vývoji tedy došlo ještě před rokem 2004, kdy se na Ukrajině dostala Oranžovou revolucí k moci politická garnitura, která byla verbálně otevřeně prozápadní.
- Leonid Kučma byl sice vnímán jako proruský politik, ale jeho zahraničněpolitická agenda nebyla směřována výlučně na Rusko
- **Hledal jakousi střední cestu mezi východním sousedem a západními státy a pokračoval v prohlubování vazeb s NATO v rámci programu PfP.**

Oranžová revoluce a další vývoj

- Po Oranžové revoluci (2004) zahájila Ukrajina v roce 2005 s NATO tzv. Intensified dialog a v lednu 2008 podalo ukrajinské politické vedení oficiální žádost o zapojení se do programu MAP.
- **Na summitu NATO v Bukurešti v dubnu 2008** dali lídři členských zemí Aliance najevo, že Ukrajina se v budoucnu stane členem organizace a ocenili realizované reformy, **zároveň však zdůraznili, že ačkoli Ukrajina učinila velký pokrok, není stále připravena.** Zejména kvůli odporu Německa a Francie **Ukrajina nezískala zapojení do MAP a její vstup do NATO se de facto odložil na neurčito.**
- Tato alianční politika sice na straně jedné otevřela okno příležitostí pro Ruskou agresi roku 2014, ovšem na straně druhé byly pro tento postup mnohé pádné důvody, geopolitickými a ekonomickými počínaje a konče důvody vnitroukrajinskými.
- **Nepopularita NATO uvnitř ukrajinské společnosti.** Otázka členství v NATO byla dlouhodobě na Ukrajině kontroverzní a společnost rozdělující a vždy taková byla.
- Na počátku 90. let byla míra podpory vstupu do NATO větší a pohybovala se mezi 25-30%, postupně však v důsledku deziluze spojené s vývojem v zemi klesala na 14-20%.
- V roce 2011 ukázal jiný výzkum obdobné výsledky, protože pouze 19,1% by v referendu o vstupu Ukrajiny do NATO podpořilo tento krok. Ve východních oblastech byla tato podpora podstatně nižší a například v oblasti Donetsk se pohybovala jen okolo 2% .
- **Mezi nejčastější argumenty odpůrců vstupu do NATO patří přesvědčení o tom, že Aliance je agresivním vojenským blokem provokujícím konflikty, že členství v NATO by bylo příliš finančně náročné a že by zhoršilo vztahy s Ruskem**

Změna po volbách roku 2010

- Po volbách roku 2010 a vítězství Viktora Janukoviče přišlo k zásadní změně ukrajinského přístupu k NATO, která ale vzhledem k náladám v ukrajinské veřejnosti a politickému zázemí i programu nového ukrajinského prezidenta nebyla příliš překvapivá.
- **Janukovič - současná míra kooperace Ukrajiny a NATO je dostatečná a že Ukrajina se členem Aliance nestane.** Ukrajina začala sledovat politiku nezapojování se do vojenských bloků.
- **Spolupráce ale pokračovala** - Ukrajina nadále participovala na mnoha aliančních programech a byla zapojena i do aliančních expedičních operací, včetně ISAF, NATO Training Mission in Iraq, Operation Active Endeavour a Operation Ocean Shield. Ukrajina se zapojila v letech 2010 a 2011 i do NRF.
- V každém případě u kolébky současné krize na Ukrajině nestojí záminka ukrajinského členství v NATO, protože **členství nebylo na podzim roku 2013 na pořadu dne** a je otázkou, zda by bez ruské agrese byla tato otázka ukrajinskými politickými elitami znovu otevřena. **Bezprostředním podnětem pro ruský vpád na Ukrajinu byla snaha země zahájit integrační proces s Evropskou unií.**
- Rusko začalo vnímat EU jako spíše strategického rivala a nikoli jako instituci, která může oslabit americkou přítomnost v Evropě, což byla percepce.
- **Po ruské invazi na Ukrajinu Severoatlantická aliance při mnoha příležitostech odsoudila ruskou politiku, poskytla Ukrajině diplomatickou podporu a zahájila několik programů, které mají pomoci.**

Strukturální problémy Ukrajiny

- Hlavním strukturálním problémem Ukrajiny je fakt, že jde o zemi, která nezvládla proces postkomunistické transformace.
- Nezvládnutý transformační proces je ale remote příčinou a nikoli bezprostřední příčinou současné krize. Kdyby se Ukrajina stala během minulých dvou dekád silnou a konsolidovanou zemí s funkčními státními institucemi a silnou armádou, Rusko by ji pravděpodobně nenapadlo.
- **Nicméně bezprostřední příčinou této války je ruská politika.**
- Přesto platí, že po získání nezávislosti nebyly na Ukrajině položeny základy fungující tržní ekonomiky a občanská společnost v zemi je, ve srovnání například se státy střední Evropy, slabá a nerozvinutá.
- Sociální rozdíly jsou velké a ve společnosti je hluboce zakořeněné přesvědčení, že bohatí a mocní svůj majetek získali nečestným způsobem.
- Oligarchové získali v zemi enormní vliv od samého počátku její nezávislosti a řídí ji jako firmu, která svým akcionářům, tedy jim, snáší zlaté vejce.
- **Oligarchizace ukrajinské politiky je dlouhodobým, hluboce zakořeněným fenoménem, který bude muset NATO ve své budoucí spolupráci s Ukrajinou vzít v potaz a nebude jej moci přímo ovlivnit.**
- Ukrajina je zemí rozdělnou nejenom sociálně, nýbrž i etnicky. Z celkové populace Ukrajiny, která čítá zhruba 45 milionů obyvatel, je téměř 80% Ukrajinců.

Rusko, Krym a Donbas

- Podíl Rusů je mnohem menší, jejich podíl činí zhruba 17%, tj. skoro osm a půl milionu lidí.
- Soustředění v několika oblastech na jihu a východě země. Pouze na Krymu je Rusů nadpoloviční většina, v Luhanské a Doněcké oblasti se však poměr Rusů a Ukrajinců téměř rovná.
- Nezanedbatelná menšina žije i v dalších oblastech, jako je Oděsa nebo Charkov. Vysoký počet rusky hovořící populace na jihu a východě je tak kompenzován její absencí v západních částech Ukrajiny. Tato homogenita ale přispívá k rozdělení země nejméně na dvě části, z nichž každá má jiné představy o vedení a orientaci země.
- Zároveň ale neplatí, že každý Ukrajinec mluvící rusky se automaticky ztotožňuje s Ruskem a vymezuje proti ukrajinské státnosti.
- Nejzávažnější determinantou pro vztahy NATO a Ukrajiny v budoucnosti je ale fakt, že země se nachází v nevyhlášené válce s Ruskem.
- Celý ozbrojený konflikt na Ukrajině začal ruským vojenským vpádem. Zelení muži na Ukrajině (Krym) byli příslušníky ruské armády, jak již konec konců dnes uvádí i sám Putin. Ozbrojené akce na východě Ukrajiny zahájili ruští agenti, kteří se tím ani příliš netají.
- Úspěšnou ofenzívu ukrajinské armády v srpnu 2014 nezastavili „dělníci a rolníci Luhanské a Doněcké lidové republiky“, nýbrž pravidelné jednotky ruské armády.** Kdykoli hrozila porážka nepravidelných ruských sil na Ukrajině, zasáhla regulérní ruská armáda. V neposlední řadě celý koncept vyhlášení „lidových“ republik, kterým je potom poskytnuta pomoc zvenčí, je ostatně konceptem veskrze sovětským, použitým jak za doby trvání SSSR (Kuisinenova kolaborantská vláda z roku 1939), tak po jeho rozpadu (Podněstří, Jižní Osetie, Abcházie).

Lidové republiky na Donbase

- **Ukrajina tedy čelí přímé ruské agresi proti svému teritoriu, neboť obě dvě „lidové republiky“ nejsou ničím jiným, než nástrojem Moskvy.**

Bez její podpory by nemohly ani vzniknout a už vůbec ne bojovat. Vedení tak rozsáhlé bojové činnosti, které jsme svědkem na východní Ukrajině, je z materiálního hlediska nesmírně náročné a spotřebovává tisíce tun paliva, munice a dalšího vojenského a nevojenského materiálu.

- V době studené války byla většina vojenských skladů na území Ukrajiny dislokována v západních částech země, je velmi málo pravděpodobné, že by tento materiál na východě země postačoval k vedení války, která trvá více než 2 roky a je vedena 30-40 000 vojáky podporovanými několika sty kusů těžké vojenské techniky.
- Ruské síly, pod různým krytím nasazené na Ukrajině, jsou silnější než armády střeoevropských států (s výjimkou Polska) a jejich logistická podpora musí být zajištěna zvenčí.
- **Jediný stát v okolí, který k tomu má kapacity a motivaci je Rusko.**
- **Interpretovat konflikt jako potvrzení Huntingtonovy teorie o střetu civilizací je ale mylné. Nejde přece o střet mezi západním a východním křesťanstvím, protože Ukrajina je z hlediska vyznání ortodoxní země.**
- Ani první a ani druhá Minská dohoda nepřinesly ukončení války. Byly pouze přestávkou, kterou Rusko využilo ke konsolidaci svých pozic na Ukrajině a k politické a vojenské přípravě dalšího expanze.
- **Jedná se ostatně o tradiční sovětskou strategii, která by neměla být pro Západ ani Ukrajinu překvapením.**

Role Ruska na Donbase

- Zejména okolnosti kolem pádu Delbaceve jsou ukázkovým příkladem ruské strategie. Kvůli uzavření „příměří“ mohli Rusové stáhnout svoje síly z ostatních částí fronty a nakonec tento důležitý komunikační uzel dobýt.

Německo a Francie pposloužily jako diplomatická stafáž ruské agrese a míra směšnosti jejich politiky dosáhla dalšího mezníku.

- Přesto označit dosavadní výsledek za ruský úspěch není možné.**
- Původním ruským strategickým cílem bylo pomocí hybridního válčení docílit rozpadu Ukrajiny a oddělení jejích jižních a východních oblastí, o čemž svědčí zejména vyhlášení „lidových republik“ (úspěšné v Luhansku a Donětsku a neúspěšné v Oděse a Charkově), tak současný stav je od něj velmi vzdálený.
- Putin, motivován snadným úspěchem na Krymu se zahájením této války dostal do strategické slepé uličky – pokud bude Ukrajina sílit – okno příležitostí se bude uzavírat.**
- Subverzivními operacemi ruských speciálních sil, fašizujících paramilitárních skupin a několika tisíců bojovníků rekrutovaných na východní Ukrajině se prozatím ukrajinskou státnost rozložit nezdařilo.
- Putin nezískal prozatím ani pozemní spojení s Krymem, což je v současné situaci naprosto minimální cíl, bez jehož dosažení se pouze budou v budoucnosti zvětšovat ruské náklady na okupaci Krymu.**
- Přes všechny problémy se Ukrajina zmobilizovala k překvapivému odporu, k jehož zlomení bude nutné použít kombinaci vojenské invaze většího rozsahu, politického nátlaku a ekonomické války.
- Rusko nedosáhlo strategického cíle – nerozbilo Ukrajinu ve dvě – přestože podmínky byly výhodné jako nikdy před tím**

Ukrajinská reakce: go West

- Zatím co na podzim roku 2013 Ukrajina usilovala o podpis asociační dohody s EU, ukrajinské politické elity na pozadí ruské agrese znovu otevřely otázku mnohem komplexnější integrace země do západních struktur, včetně vstupu do NATO.
- **Putin dosáhl posunu, který nejde ve směru ruské politiky.** Válka na Ukrajině sice bude krátkodobě bránit integraci této země se Západem, však pokud Ukrajina přežije, jej její západní směřování v dlouhodobém mnohem pravděpodobnější, než před rokem 2013.
- **2014 – Porošenko – Ukrajina má zájem o členství v NATO!**
- **Kvůli vnitropolitickým důvodům si ale Putin nemůže dovolit válku na Ukrajině jednoduše ukončit, protože válka a jí doprovázená ruská propaganda zmobilizovala extrémně nacionalistické a fašistické síly, které by mohly ohrozit „moc pohrobků KGB“ v samotném Rusku.**
- Ruská loutka v čele takzvané “Donetsk People’s Republic,” Aleksandr Zakharchenko tvrdí, že cílem je ovládnout celou doněckou oblast.
- **Obecně se má za to, že Ukrajina v současnosti nejvíce potřebuje západní podporu ve své společenské a ekonomické transformaci.**
- Tato teze je v zásadě správná - pokud stát chce projít procesem společenské transformace, musí v první řadě přežít.
- **A přežití Ukrajiny jako samostatného státu vůbec není samozřejmé a rozhodně není jisté.**
- **Putinova slova o tom, že vidí Ukrajince a Rusy jako jeden národ + Ukrajinu jako historický omyl – nebrat na lehkou váhu.**

NATO-Ukrajina po ruské invazi

- 2014 – NATO odsoudilo ilegální ruské akce a přerušilo spolupráci s Ruskem.
- Severoatlantická aliance zahájila programy vojenské pomoci Ukrajině, které jsou dosud zaměřené na oblast neletálních zbraní.
- **K tomuto účelu slouží zejména národně vedené Trust Funds:** Command, Control, Communications and Computers; Cyber Defence; Logistics and Standardization; Medical Rehabilitation; and Military Career Management.
- V neposlední řadě se NATO podílí na zvyšování bojeschopnosti ukrajinských ozbrojených sil jak formou mentoringu, tak prostřednictvím společných cvičení .
- Odpor na Západě k poskytování letálních zbraní – obavy z eskalace.
- Ale – Rusko vždy eskalovalo, když to považovalo za výhodné.
- Celkově lze konstatovat, že v současnosti se NATO snaží podporovat jenom Ukrajinu do té míry, aby dále neprohloubilo roztržku s Ruskem a zároveň udrželo v Kyjevě naději, že mu někdy v budoucnosti bude poskytnuta rozsáhlejší vojenská pomoc nebo dokonce i členství v Alianci.
- **Alianční politika je výrazem kompromisu mezi členy, kteří nejsou v otázce řešení ukrajinské krize jednotní.**
- **S alianční politikou v této krizi není spokojena ani Ukrajina a ani Rusko.**
- Ukrajina prozatím nadále spolupracuje s NATO v oblasti peace support operations.

Důpady války na vztah Ruska a

Ukrajiny

- Ozbrojené síly Ukrajiny - participovat vybranými částmi na aliančních expedičních operacích - vícekrát prokázaly.
- **Ale! Priorita budování schopností k teritoriální obraně. Za uplynulé roky se zvýšil početní stav ukrajinské armády z 146 000 na 280 000 vojáků a výdaje na obranu narostly na 4 mld. USD (5% HDP) pro rok 2016.**
- Stav ukrajinských ozbrojených složek není optimální - reformy uplynulých dvou dekád nebyly důsledné, část finančních prostředků určených pro jejich rozvoj byla otevřeně rozkradena a tyto složky jsou nadále zamořeny ruskými agenty.
- **Ukrajinské ozbrojené síly po provedených radikálních změnách nakonec bojovaly a v mnoha případech prokázaly vysokou morálku a odhodlání (méně už vojenského umění).**
- Přes četné utržené porážky dosud hybridní válku s Ruskem neztratily a donutily Putina platit cenu, která je ve srovnání s tím, co Rusko stála anexe Krymu, vysoká.
- **Mění se percepce NATO na Ukrajině – dle výzkumu z roku 2015 – 64% obyvatel pro vstup do NATO.**
- Výzkumy z 2016 – cirka 50-55% pro NATO.
- **Rusko je dnes na Ukrajině vnímáno spíše jako protivník! To Putin jistě nechtěl!**
- **Ukrajina – strategická výzva pro Rusko – část „ruského světa“ mimo ruský vliv.**

Další literatura

- EICHLER Jan. Válka mezi Gruzii a Ruskou federací jako významný předěl. *Vojenské rozhledy*. 2019, 28 (2), 003-019. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.